

Myrdals aska

Gustafs kyrkogård den 6 augusti 2022

”Visst kunde han få tala till liket, ty han är högkyrklig nog att inse att inför min kropp följa min övertygelse och så kunna göra det på en borgerlig begravning men icke som officiant”. Jag citerar *Ett andra anstånd* (s 63-64) och därför står jag här. Men talar mer om Gun och om Jan än till liket.

Myrdals aska heter mitt lilla tal.

Jag kunde förstås inte låta bli att piruettera, dvs anspela på Pier Paolo Pasolinis märkliga dikt *Gramscis aska* (Coeckelberghs 1975). Likheten mellan Gustafs kyrkogård och Den protestantiska begravningsplatsen i Rom är inte, alla skillnader till trots, helt påhittad. Det finns begravningsplatser dit folk kommer för att minnas, få perspektiv, bli lite mindre samtida och sedan återuppta läsning och omläsning. Gustafs blir en sådan för kulturellt belästa reflekterande. Gun och Jan ville konkret visa oss ett sammanhang, inbegripet det med släkt före moderniteten. ”Pettersönernas förbund”, som Jan sa. Vi tillhör detta förbund. Allihop. Det var detta sammanhang, menade de, som gjorde att de kunde möta och förstå andra kulturer och kulturers korsvägar.

Jan sa vid Guns bår vad sant var. Inte bara detta att hon levte på sanatorium, sett vänner dö och fått en osentimental syn på döden. Han sa också: ”Gun och jag levde och arbetade samman i ett ständigt samtal. Det har nu upphört.” (<https://www.aftonbladet.se/kultur/a/vmr0e4/jan-myrdals-tal-till-gun-kessle>)

- Fy fan! sade jag högt och kände äcklet stiga upp genom åren.
- Vaddå? sade Gun och vaknade.
- Att världen fördjävligas.
- Har du inte vetat det förrän idag? Såvitt jag minns har du ju inte skrivit stort annat.
- Jo, men det hade varit bättre om jag haft fel. (Inför nedräkningen, s 9)

Här har ni ett typexempel på det ständiga samtalet. Men också ett exempel på Jan Myrdals moraliteter. Han finner samtiden onödig. Det är detta som är den tragedi vi måste leva, så länge vi lever. Jag saknar Jans ”du vet” när han utlägger färden i världen och flärden däri. När han flikade in sitt ”du vet” kunde jag uppfatta eller inbilla mig att jag faktiskt visste... Men marxist-stencilister och organisationsdemokrater kan inte hantera de verkliga utmaningarna, inte heller massmedierna ”dessa tankens horhus” – för att nu greppa några av Jans *bon mots*.

När de verkliga motsättningarna skärps i den stora krisen hade Jan behövts som den som inte fås att tro på någon för tillfället påbjuden sanning utan stått för tve-synen, den hållning som demaskerar det statliga offentliga lögnväsendet: ”allt jag läst sedan tioårsåldern har visat mig att det är möjligt att med ord ta sig igenom den lögnväv som kallas allmän mening och rådande

åsikter". (Jag har plockat ord ur *Medvetandet gör oss ansvariga, I de svartare fanors tid* och citatet kommer från *På tvärs. Skriftställning 21.*)

De samtida frågorna hade Jan haft mycket att säga om. NATO förstås och den omsvängning vi fick bevittna i våras. Den ryska imperialismen. Kleptokratin. Putler. Den ekonomiska politiken – jag ser ingen skriva analyser om hur medelklassen proletariseras. Men Jan skrev någon gång för länge sedan något om hur frasaradikalismen står handfallen inför den politiska verklighet som utspelar sig när det väl gäller. Imperialismen i hitlerismens tappning besegrades – men krig är det i Europa, Balkan tidigare, Ukraina nu och profitkrig. Jag undrar om vi inte är där nu med risk för storkrig. Vad hade Jan sagt sommaren 2022? Sagt att vi lever i en förkrigstid och har att invänta nästa europeiska storkrig, de som brukar starta i september? Sagt att det inte inte blir roligt för folk även om denna makt liksom alla tidigare kommer att gå under. "Trösta dig med att du i varje situation vet att det alltid kan bli värre". Detta påstods vara ett östjudiskt ordspråk. (*Inför nedräkningen, s 18*). Så mycket till tröst är det väl ändå inte.

Livets fokus är tvåfaldigt, upprepade Jan: Arbetet och könet. Jag tänkte att detta trots allt var ett rätt enfaldigt perspektiv. Hade inte teologer tjatat så mycket om det, hade jag försökt hävda att "hoppet" också är fokus i livet. Dessa teologer kan förstås ha rätt – även om jag ogillar dem som personer eller deras manér. Om detta borde vi resonera. "Resonera förnuftigt", hade Jan sagt.

"Det är så lite tid kvar för mig att handskas med.

Det är inget att tala om ty Eva säger då att det inte är någon nyhet för henne eftersom jag pratat om detta så länge hon minns och Gun menar att jag inte ska mala." (*Inför nedräkningen, s 104*). Men Jan skulle kunna säga: "det är sant likväl. För oss alla."

Hur många gånger dog Jan egentligen?

Kabul 1959, Moskva 1988, Degerfors/Karlskoga 2015, Varberg 2020. Var det inte någon gång i Röda Havet också, i så fall i början av 1950-talet. Ingenting är konstigt. Livet är tiden innan döden, kunde Jan mena och det är på sitt sätt insiktsfullt. Han kunde, som han sa "smällt av" tidigare med kranskärlden i dåligt skick och sedan med sepsis. Kranskärlsoperationen blev film, hans överlevande i Karlskoga blev artiklar förstås. Efter den död som gjorde slut på hans tid kom ingen bekännelse, inte ens en myrdalsk av det slag som deklarerade att skildringarna inte var bokstavligt sanna.

Jan kallade mig "en rätt nära vän". Vi hade varit vänner i mer än en generation.¹ Det var en vänskap som glädde mig. Jag fick ju också möta hans omsorg. När jag var illa utsatt, skrev han i Aftonbladet om min situation. (<https://www.aftonbladet.se/kultur/a/1k5dqq/men-da-ljuger-pigan>) Jag kom att möta kyrkoministern Marita Ulvskog. Hon sa: – Jag såg att Myrdal i Aftonbladet kallade dig en stor intellektuell. – Det ska du inte ta så allvarligt. "Stor" betyder överviktig och min bror är inte lektuell heller.

¹

Vi fick en god vana att i december äta middag med två andra vänner, präster: teol dr Björn Fyrlund och prosten Anders Reinholdsson. Jag uppfattade att Jan kunde skilja på präster man kan ha något att göra med och de andra, typ ärkebiskop Hammar. Pastor Ove Swenje var en gammal vän under 1940-talet och han var "högkyrklig" – vad nu glosan ska betyda. (*Ett andra anstånd*, s 36) Oftast används begreppet för att skrämja barn och mindre vetande med. En kulturkristen resonerar nog gärna kulturellt med präster som vill vara just präster och inget annat, tänker jag. Och vice versa. Präster resonerar gärna med dem som inte vill vara själsfina utan mänskliga, helt normala i sin mänsklighet, som vi brukar säga.

Vi möttes sedvanligt i Varberg och lika sedvanligt bad Jan om ursäkt för att han pratade för mycket varpå vi – efter seden – svarade, att det var just vad vi ville, inte minst därför att vi ville veta mer och frågade om mycket, som det gick att resonera förnuftigt kring. Jan undrade om vi ville läsa och kommentera korrekturen till *Ett andra anstånd*. Det ville vi förstås. Björn är oslagbar när det gäller korrektur. Men Jan var trött och vi höll inte på särskilt länge innan Jan behövde få komma hem och vila. Han hade arbetat från tidig morgon. Vi följde honom in och han satte sig i stolen i hallen. "Men det är som om just krafterna tar slut vid varje ansträngning en millimeter förbi och allt är paff piff" hade han skrivit. (*På tvärs. Skriftställning 21*, s 401). Just så var det. Vi drog oss tillbaka. Jan fick vila. Vi ringdes på morgonen.

När Björn kom till slutet av korrekturen ringde han. Han hade läst om Jan som hade en dröm den 16 augusti 2018 att han Luciakvällen 2018 hängt sig och ligger i arbetsrummet med huvudet mot tröskeln till tv-rummet och just gått in i medvetslöshet. Då kommer Lasse Diding, som inte kan låta Jan dö. Hur situationen löstes framgick inte av drömmen. (*Ett andra anstånd*, s 397) Men Björn var skakad: – Såg ni? Det var ju den kvällen när vi åt middag med Jan. Tänk om han tagit sitt liv därefter? – Då hade tre präster kunnat bli en fotnot i litteraturhistorien, svarade jag muntert. För Jan levde fortfarande. Men pandemin kom emellan och vi fick inga fler decembermiddagar – mot alla regler inledda med gin och tonic och vin därefter.

– Det är ju fel, men gott, sa vinexperten Jan.

Min chef kontraktsprosten Pehr Edwall instruerade den unge prästen och sa: "Om du oförmodat kommer att tänka på någon, ring meddetsamma eller skriv ett brev." Jag har försökt följa rådet. Alltså ringde jag Jan och frågade: – Hur är det? – Inte alls bra. Han skulle om en stund köras tillbaka till lasarettet. – Sköt om dig!, sa Jan. – Detsamma, sa jag. Efter två dagar var Jan död. Jag hade lyckats ringa i ett tidsfönster, strax därefter hade det inte varit möjligt. Det tog mig något. Jan skrev för många år sedan:

– Jag tror inte det blir vidare lustigt att dö. (*Inför nedräkningen*, s 131)

Nä, döden är en fiende – 1 Korinthierbrevet 15:26 – kan jag svara. Det ska inte snackas bort. Och livet blir en samling förluster. Fä dör, fränder dö, ni vet. Skulle jag predikat för er, hade här kommit ett tillägg...

Vi frågade Jan om det där med det andra anståndet, att han fick mer tid för arbetet. – Vem ger anståndet? Då svarade Jan dunkelt. Han var ju, som han sa, kulturell lutheran. Han hörde till den

sista generation som medvetet kunde vara det. Sedan är det moralistisk terapeutisk deism, MTD-religionen, som gäller. "Nyfnoskighet", skulle Jan säga. Jan kan ju ägna sig åt sina bekännelser i en tradition från kyrkofadern Augustinus och hans *Bekännelser*. Det är inte själarotande så mycket som en vilja att förstå lite mer. "En själens meccanopojke" blir begripligt uttryck för det han ägnar sig åt. För Jan alltså. Inte för Augustinus. Han visste inte vad ett Meccano är. Men båda ägnade sig åt att beskriva sina liv med frågan "var det ett liv". Där var Augustinus radikalare än Jan.

"Världen fördjävligas", sa Jan den där morgonen när han väckte Gun. Det är en djup insikt, som vi kan dra nytta av. Till tvesynen hör att samtala om den motsatta hållningen, gudomliggörandet. Men då lyfter vi från det kulturkristna till Kyrkans levande tro. Detta är också en annan framställning, som gjord för samtal när man äter middag med Jan i december månad...

Vi inleder med en gin och tonic. Det är fel, men gott.

Dag Sandahl 2022-08-06